

Libris

Respect pentru oameni și cărți

JEAN-CLAUDE CARRIÈRE

CERCUL MINCINOȘILOR

CELE MAI FRUMOASE POVEȘTI FILOZOFICE
DIN LUMEA ÎNTREAGĂ

Traducere din franceză de
BRÎNDUȘA PRELIPCEANU și EMANOIL MARCU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

<i>Aici este lumină</i>	5
Lumea este ceea ce este	25
Lumea nu e ceea ce este	34
Lumea este așa cum este	44
Lumea nu este așa cum este	57
Dacă totul nu este decât un vis, cine oare visează?	67
Eul este încăpățânat, întunecat, nesuferit și poate că nici măcar nu există	84
Omenescul este uneori prea omenesc	105
Omenescul e uneori prea omenesc (sau nu destul de omenesc)	113
Lucrurile fiind așa cum sunt, putem alege cunoașterea: este greu. Putem alege necunoașterea: este și mai greu	119
Un dascăl bun poate fi folositor sau nu	141
Dascălul ne spune de la început că trebuie să ne înfrânăm poftele: să fie oare așa?	172
Din care se vede cât de multe sunt piedicile din calea gândirii	189
Se spun minciuni și despre Dumnezeu	202
Există și alte piedici în calea gândirii	207
Justiția este invenția noastră șovăielnică	211

Puterea este fragilă, prin urmare neliniștită, așadar sovăielnică, deci nesigură, deci contestată, deci fragilă	231
Există bogați și săraci. Dar ceilalți?	257
Trebuie totuși să știm de ce lucrurile sunt așa cum sunt	266
De obicei, întrebările vin înaintea răspunsurilor	280
Răsul poate fi un scop în sine	295
Niște mame evreice și un câine flocos	328
Să ascultăm și vorbele nebunilor (și ale bețivilor)	331
Timpul este stăpânul nostru: putem să ne jucăm cu el?	346
Inteligența este o armă prețioasă pentru că se oprește în fața misterului	356
Dacă totul este una, înseamnă că viața de apoi este în noi?	360
Relativitatea generală e restrânsă (și viceversa)	368
Iar ultimul nostru personaj este moartea	373
Adevărul, și ce dacă?	391
În sfârșit, câteva grăunțe de înțelepciune (poate)	405
Câteva legende uitate, sau aproape uitate	410
Sfârșitul poveștilor	421
<i>Câteva repere pentru o bibliografie imposibilă</i>	425

CÂINELE ÎNSETAT

Un poet persan povestește că un câine, care murea de sete după ce rătăcise mult timp prin deșert, a ajuns până la urmă în fața unei ape. S-a aplecat să-și potolească setea, dar, văzându-și în apă propria imagine, a crezut că era un alt câine, care păzea locul oprindu-l să bea.

Câinele însetat s-a culcat gâfâind lângă râu și a așteptat. Puțin mai târziu, s-a apropiat din nou, s-a aplecat prudent și a privit: celălalt câine era tot acolo.

Câinele s-a tras înapoi și, chinuit de sete, s-a culcat din nou. Scena s-a repetat de câteva ori. Într-un sfârșit, la capătul puterilor și răzbit de sete, s-a aruncat în apă, gata să se lupte cu celălalt patruped.

În apă, spre marea lui surpriză, n-a găsit nici un câine. S-a zbenguit, și-a potolit în voie setea. Apa i s-a părut delicioasă.

După o vreme, a ieșit din râu. Înainte de a pormi la drum, s-a mai uitat o dată în apă.

Celălalt câine era din nou acolo și se uita la el.

ȘANSA EFEMERIDEI

Într-o zi superbă, în Danemarca, un turist se plimba pe malul mării. Acolo, pe un dig, a văzut doi pescari care trăgeau liniștiți din pipă, lângă undițe, pândind plutele.

Nu se mișcau și nu scoteau un cuvânt – cum fac adesea pescarii.

Turistul a rămas o vreme privindu-i, gândindu-se cum să intre în vorbă cu ei. S-a așezat, s-a ridicat, a tușit: nici măcar nu s-au uitat la el.

A spus atunci cu voce tare că peisajul i se părea încântător, iar ziua superbă. Nici o privire, nici un cuvânt.

Turistul le-a arătat cu mâna un splendid vapor de croazieră care trecea în larg: cei doi au rămas la fel de indiferenți.

Deodată, a zărit o efemeridă care zbura prin jur și le-a spus:

– Ia te uită, o efemeridă!

Nici o reacție. Cei doi continuau să se uite la plute, neclintiți și tăcuți.

– Ce insectă admirabilă! a mai spus turistul.

Nici un răspuns.

Puțin mai târziu, turistul a vorbit din nou:

– Știați că aceste insecte trăiesc doar douăzeci și patru de ore? Și că de asta se numesc efemeride?

Atunci, unul din pescari, scoțându-și pipa din gură, a întors puțin capul și a zis:

– Ei, măcar a prins vreme bună.

FIUL LUI SATAN

O legendă musulmană spune: Adam și Eva (Hawa) trăiau împreună în Rai. Adam a trebuit să plece cu o treabă (nu știm care anume) și a lăsat-o pe Eva singură.

Atunci a apărut Șeitan (Satan) însoțit de fiul său El-Khannâs („cel care se fofilează“). Șeitan i-a spus Evei:

– Eu trebuie să plec undeva. Poți să ai grijă de fiul meu până când mă întorc?

Eva a fost de acord. Între timp, Adam s-a întors și, văzându-l pe fiul lui Șeitan, l-a recunoscut și l-a ucis pe loc. Apoi a atârnat bucățile de trup în crengile unui copac și s-a întors la treaba lui.

Șeitan a revenit și el, a rostit niște cuvinte magice, iar trupul fiului s-a întregit la loc. Iar Eva a primit, încă o dată, să aibă grijă de el.

Când s-a întors Adam și l-a văzut pe El-Khannâs reînviat, s-a înfuriat și a lovit-o pe Eva, spunându-i:

– Pentru ce ascuți vorbele vrăjmașului nostru? Vrea numai să te amăgească! Tu trebuie să te încrezi în mine, și în nimeni altcineva!

Adam l-a ucis pe El-Khannâs încă o dată, i-a ars trupul, o parte din cenușă a aruncat-o într-un fluviu, iar altă parte a risipit-o în vânt.

Șeitan s-a întors. Eva i-a spus ce făcuse Adam. Invo-cându-și fiul cu anumite formule, Șeitan l-a reînviat și l-a adus lângă el.

– Pot să ți-l mai las o dată în grijă? a întrebat-o pe Eva.

– Nu, rogu-te, ia-l de aici! Nu mai vreau să am grijă de el!

Șeitan s-a folosit de toate viclășugurile lui, s-a umilit, s-a văicărit, a momit-o, până când Eva a acceptat, pentru a treia oară.

Șeitan i-a lăsat pe fiul său în grijă și a plecat.

Adam s-a întors și a turbat de furie. L-a ucis din nou pe copil, însă de data asta l-a fript, a mâncat jumătate din el, iar cealaltă jumătate i-a dat-o Evei, care a trebuit și ea s-o mănânce.

Când Șeitan a apărut din nou, Eva i-a spus ce se întâmplase. De acum înainte, carnea fiului Satanei era în carnea lui Adam și a Evei.

– Minunat! a spus Șeitan. Ați făcut exact ce voiam.

MÂNĂSTIREA ȘI SECETA

Vechile cronică povestesc o întâmplare tristă care s-a petrecut în Africa, zic unii, în America, sau în Asia Centrală, zic alții, sau chiar pe o insulă îndepărtată din Pacific.

Câțiva călugări creștini întemeiaseră o mănăstire traianică și perfect organizată, în care vreo treizeci de anahoreți trăiau din munca și din rugăciunile lor, într-un ținut puțin creștinat. Mănăstirea avea pământuri întinse și fertile, animale, grădini și livezi, o curte de păsări și chiar un heleșteu cu păstrăvi.

Călugării aveau vin, lapte, brânză, tot soiul de dulcetuuri și miere de albine. Coceau pâine și plăcinte. Un pârâu deviat pe pământul lor le aducea toată apa de care aveau nevoie.

Întâmplarea a făcut ca asupra ținutului să se abată o secetă cumplită care a pârjolit recoltele. Mănăstirea a rezistat, datorită unui sistem de irigații ingenios, ce ajusta

debitul apei după trebuința pe care-o aveau călugării și ogoarele lor.

Printre locuitorii din împrejurimi, seceta a provocat un început de foamete. Într-o zi, vreo cincisprezece țărani numai piele și os au apărut la poarta mănăstirii și au cerut ajutor.

La hotărârea starețului, care era un om inimos, călugării au cules un sac de legume și au tăiat un porc. Apoi au pregătit o supă hrănitoare și au împărțit-o băștinașilor (li se alăturaseră, între timp, vreo zece vecini sau rubedenii de-ale lor).

Oamenii au mulțumit și s-au întors a doua zi, însă acum erau vreo patruzeci-cincizeci, pentru că vestea despre dărnicia mănăstirii se răspândise cu iuțeală.

Starețul i-a pus pe călugări să mai taie un porc, și chiar o oaie, încercând să-i sature pe toți înfometații. Localnicii au mâncat, au plecat luând cu ei un sac de nuci, iar a doua zi s-au întors.

Acum erau mai bine de o sută, cu femei și copii. Unii veneau din sate foarte îndepărtate, unde nici nu se auzise, până atunci, de mănăstire.

Starețul i-a pus pe călugări la treabă. Au cules o parcelă întreagă din grădina de zarzavat, au pescuit păstrăvi cu minciogul, au cules fructe și au tăiat patru oi.

Toată lumea a putut să mănânce, nu fără câteva încăierări. După-amiaza, starețul i-a adunat pe călugări și au oficiat o rugăciune publică pentru ploaie, la care au participat și indigenii, fiecare după ritualul lui.

Cum rugăciunea a rămas zadarnică, iar foametea se agrava, în dimineața următoare numărul celor care cereau

de mâncare s-a ridicat la vreo două sute de inși. A fost nevoie de câțiva dintre ei – mai în putere – ca să-i ajute pe călugări la tăierea animalelor și gătitul mâncării.

De bine de rău, au fost hrăniți cu toții. Călugării își dădeau toată silința, cu o dăruire exemplară. Rugăciunile din ajun au fost reluate, cu câteva detalii păgâne, care, spuneau țărani, și-ar fi dovedit, în trecut, eficiența.

Totul a fost zadarnic. Seceta a continuat. În cea de-a cincea zi, flămânzii au ajuns la aproape o mie, după care călugării au renunțat să-i mai numere.

Toate legumele, toate fructele au fost culese și mâncate. Rezervele de fructe uscate, miere, dulceturi, conserve, toate au fost devorate. Animalele au fost tăiate până la ultimul. Apoi flămânzii au mâncat caii mănăstirii și chiar măgarul bătrân pe care călugării îl țineau din milă pe o pajiște.

Au mâncat tot – găini, rațe, câini, până și șoarecii pe care i-au găsit.

Când n-a mai rămas nimic, i-au mâncat pe călugări. Istoria nu spune dacă atunci a căzut, în sfârșit, ploaia.

ULTIMUL ZBOR AL ȘOIMULUI

Un scriitor iranian din secolul XX, Khanlari, descrie ultimul zbor al unui șoim. Răpitorul survolează peisajul căutând o pradă. Se simte puternic și amenințător, vede și domină totul.

Un vânător ascuns trage atunci o săgeată care-l străpunge. Rănit de moarte, șoimul își simte sfârșitul aproape, aripile lui își conțin bătăia și se închid.

În timp ce cade din înalt, privește săgeata ucigașă și îi vede aripa, făcută din pene de șoim.

Iar atunci, chiar înainte de-a muri, spune:

– De ce m-aș plânge? Tot ce vine asupra noastră de la noi vine¹.

CU AJUTORUL LUI DUMNEZEU

Nastratin Hogeia – un vechi prieten, pe care îl vom revedea adesea – a găsit în piața din Damasc o bucată de bumbac frumoasă și, după ce s-a tocmît pentru ea, a cumpărat-o.

A doua zi, s-a dus la un croitor recomandat de prietenii lui și i-a cerut să-i facă un halat frumos, de care avea nevoie pentru o sărbătoare apropiată.

– E în regulă, i-a spus croitorul, luându-i măsurile.

– Când o să fie gata?

– Într-o săptămână, cu ajutorul lui Dumnezeu.

Nastratin a plecat și s-a întors peste o săptămână. Halatul nu era gata. Croitorul, copleșit de treabă, nu apucase nici măcar să-l croiască.

– Atunci, când să revin? a întrebat Nastratin.

– Peste o săptămână.

– Și halatul meu va fi gata?

– Cu ajutorul lui Dumnezeu, halatul tău va fi gata.

O săptămână mai târziu, halatul tot nu e gata. Fata croitorului fusese bolnavă, tatăl trebuise s-o ducă la doftor. Plus alte necazuri mai mărunte. Într-un cuvânt, halatul – ioc.

1. *Ke az mast ke bar mast* – în Iran, această frază a devenit proverbială.

– Bine, și eu când să revin? a întrebat Nastratin, care începea să-și piardă răbdarea.

– Revino peste patru zile.

– Și halatul meu o să fie gata?

– Cu ajutorul lui Dumnezeu, o să fie gata.

– Ascultă, i-a spus atunci Nastratin, vine ziua sărbătorii și mă prinde fără halat. N-ai putea să mi-l faci fără ajutorul lui Dumnezeu?

RUGĂCIUNEA CEA BUNĂ

La moschee, în timpul rugăciunii de vineri, un imam, cuprins de un acces de elocință sacră, a exclamat:

– O, Allah, stăpân al lumii! Dă-mi credință! Dă-mi putere, milă pentru semenii mei și smerenie! Dă-mi pace sufletească! Fă-mă iubitor de dreptate! Fă-mă iertător și darnic cu cei sărmani!

Nastratin, care era de față, s-a ridicat brusc și a început să urle:

– O, Allah, stăpân al lumii! Dă-mi douăsprezece ulcioare pline cu aur! Dă-mi o casă mare, răcoroasă, cu grădină și havuz! Dă-mi patru femei tinere și frumoase care să-mi dăruiască fericire!

Imamul a încercat să-l facă să tacă, l-a taxat drept necredincios și hulitor, a cerut să fie scos din moschee.

– Dar pentru ce? a întrebat Nastratin. Fac exact același lucru ca și imamul!

– Ce vrei să spui?

– Ei bine, fiecare cere ceea ce nu are!

TOPORUL FURAT

Lao-Zi povestește că, într-o zi, un țăran și-a răătăcit toporul. A căutat prin casă, dar nu l-a găsit. Atunci a zărit un vecin care trecea întorcându-și privirea în altă parte, și imediat l-a bănuț că-i furase toporul.

Într-adevăr, omul se purta exact ca un hoț de topoare. Chipul, expresia, purtarea, gesturile, cuvintele pe care le rostea, totul trăda, neîndoielnic, un hoț de topoare.

Țăranul se pregătea să-și denunțe vecinul, să-l acuze public și să-l cheme în fața unui judecător, când și-a găsit toporul, căzut în niște tufe din apropiere.

Iar când l-a revăzut pe vecin, acela nu mai arăta defel ca un hoț de topoare.